

CZU 327(478) [32+351.86:316.42](478)

DOI: 10.5281/ZENODO.3989217

CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA RELAȚIEI INTERES NAȚIONAL – SECURITATE (EXEMPLUL SOCIETĂȚII ÎN SCHIMBARE)

Victor SACA

Republica Moldova, Chisinau

Universitatea de Stat din Moldova

doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

e-mail: Vtsaca@hotmail.com

Articolul propus spre publicare examinează aspectele-cheie ale relației dintre interesul național și securitatea națională în condițiile societății și ale statului în schimbare față de democrație. Autorul valorifică caracterul principal și direcțiile acestei relații printr-o abordare succintă a conceptelor de interes național și securitate națională. În acest context, interesul național este definit atât în general, cât și în special. Mai multe definiții generale și particulare, inclusiv cea propusă de autor, sunt supuse analizei. În același timp, sunt delimitate aspectele comune și distincte ale definițiilor de interes național.

Un loc special în articol aparține abordărilor de securitate națională. Pașii pentru conceptualizarea securității naționale sunt făcuți în funcție de riscurile, pericolele și amenințările actuale, dar și corelațiile dintre diferite niveluri de securitate – național, regional, internațional.

Pe baza abordărilor parțiale ale interesului național și ale securității naționale, autorul identifică conceptul sintetic, generalizat al relației interes–securitate. De asemenea, a fost demonstrată dinamica caracterului general și particular al componentelor acestei relații, modificarea acestui caracter în funcție de anumite condiții.

Articolul conține, de asemenea, dimensiunea practică, empirică a relației interes național – securitate națională. În acest caz, experiența Republicii Moldova este valorificată, practica interesului național și a securității naționale este demonstrată în contextul documentelor oficiale de stat. Influențele următoarelor documente oficiale sunt analizate din punct de vedere practic: Conceptul de politică externă al Republicii Moldova din 08.02.1995, Doctrina militară a Republicii Moldova din 06.06.1995, Conceptele de securitate națională a Republicii Moldova Moldova din 05.05.1995 și din 22.05.2008, Strategia securității naționale a Republicii Moldova din 15.07.2011, precum și Proiectul Strategiei de securitate națională a Republicii Moldova din 21.06.2016.

Cuvinte–cheie: schimbarea societății, interes național, securitate națională, relație interes național – securitate națională, politică internă, politică externă, politică de securitate, Republica Moldova.

REFLECTIONS ON THE EVOLUTION OF THE NATIONAL INTEREST - SECURITY RELATIONSHIP (EXAMPLE OF THE CHANGING SOCIETY)

The article proposed for publication examines the key aspects of the relationship between national interest and national security in conditions of a society and state changing towards democracy. The author capitalizes on the main character and directions of this relationship through a brief concise approach to the concepts of national interest and national security. In this context, the national interest is defined both in general and in particular. Several general and particular definitions, including the one recommended by the author of this publication, are subject to analysis. At the same time, the common and distinct aspects of the definitions of national interest are delimited.

A special place in the article is devoted to national security approaches. The steps to conceptualize national security are made in terms of current risks, dangers and threats, but also the correlations between different levels of security - national, regional, international.

Based on partial approaches of the national interest and national security, the author identifies the synthetic, generalized concept of the interest-security relationship. Also, the dynamics of the general and particular character of the components of this relationship were demonstrated, as well as the modification of this character according to certain conditions.

The article also contains the practical, empirical dimension of the national interest-national security relationship. In this case, the experience of the Republic of Moldova is capitalized; the practice of national interest and national security is demonstrated in the context of official state documents. The influences of the following official documents are analyzed from a practical point of view: Concept of Foreign Policy of the Republic of Moldova as of 08.02.1995, The Military Doctrine of the Republic of Moldova as of 06.06.1995, Concepts of National Security of the Republic of Moldova as of 05.05.1995 and as of 22.05.2008, The Strategy of the National Security of the Republic of Moldova as of 15.07.2011, as well as the draft of The Strategy of the National Security of the Republic of Moldova as of 21.06.2016.

Keywords: *changing society, national interest, national security, national interest-national security relationship, domestic policy, foreign policy, security policy, Republic of Moldova.*

ОБ ЭВОЛЮЦИИ ОТНОШЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕРЕС - БЕЗОПАСНОСТЬ (ПРИМЕР ОБЩЕСТВА В ПРОЦЕССЕ ИЗМЕНЕНИЯ)

В статье, предлагаемой к публикации, рассматриваются ключевые аспекты взаимосвязи между национальными интересами и национальной безопасностью в меняющихся условиях общества и государства относительно развития уровня демократии. Автор формулирует выводы на основании характера и направлений этих отношений посредством ёмкого подхода к понятиям национальный интерес и национальная безопасность. В данном контексте национальный интерес исследуется как в целом, так и в частности. Несколько общих и частных определений, включая авторское, подлежат анализу. В то же самое время, общие и отличительные стороны определения национальных интересов разграничены.

Особое место в статье принадлежит подходам к национальной безопасности. Шаги для концептуализации национальной безопасности делаются в соответствии с текущими рисками, опасностями и угрозами, а также соотношениями между различными уровнями безопасности – национальным, региональным, международным.

Основываясь на частичных подходах национальных интересов и национальной безопасности, автор определяет обобщенную концепцию отношений интересов и безопасности. Также была продемонстрирована динамика общего и частного характера компонентов этого отношения, изменение этого характера в соответствии с определенными условиями.

Статья также содержит практическое, эмпирическое измерение отношений национальных интересов и национальной безопасности. В этом случае опыт Республики Молдова обогащается, практика национальных интересов и национальной безопасности представляется в контексте официальных государственных документов. Влияние следующих официальных документов анализируется с практической точки зрения: Концепция внешней политики Республики Молдова от 08.02.1995 г., Военная доктрина Республики Молдова от 06.06.1995 г., Концепции национальной безопасности Республики Молдова от 05.05.1995 г. и от 22.05. 2008 г., Стратегия национальной безопасности Республики Молдова от 15.07.2011, а также Проект Стратегии национальной безопасности Республики Молдова от 21.06.2016.

Ключевые слова: изменение общества, национальные интересы, национальная безопасность, соотношение национальные интересы – национальная безопасность, внутренняя политика, внешняя политика, политика безопасности, Республика Молдова.

CONSIDÉRATIONS SUR L'ÉVOLUTION DE LA RELATION INTÉRÊT NATIONAL - SÉCURITÉ (EXEMPLE DE LA SOCIÉTÉ CHANGEANTE)

L'article proposé pour publication examine les aspects clés de la relation entre l'intérêt national et la sécurité nationale dans les conditions de la société et de l'État changeantes par rapport à la démocratie. L'auteur capitalise sur le caractère principal et les directions de cette relation à travers une brève approche des concepts d'intérêt national et de sécurité nationale. Dans ce contexte, l'intérêt national est défini à la fois en général et en particulier. Plusieurs définitions générales et particulières, dont celle proposée par l'auteur, font l'objet d'une analyse. Dans le même temps, des aspects communs et distincts des définitions de l'intérêt national sont définis.

Une place particulière dans l'article appartient aux approches de sécurité nationale. Les étapes de conceptualisation de la sécurité nationale se font en fonction des risques, dangers et menaces actuels, mais aussi des corrélations entre les différents niveaux de sécurité - national, régional, international. Sur la base des approches partielles de l'intérêt national et de la sécurité nationale, l'auteur identifie le concept synthétique et généralisé de la relation intérêt-sécurité. Aussi, la dynamique du caractère général et particulier des composantes de cette relation a été démontrée, aussi bien que la modification de ce caractère selon certaines conditions.

L'article contient également la dimension pratique et empirique de la relation entre l'intérêt national et la sécurité nationale. Dans ce cas, l'expérience de la République de Moldavie est capitalisée, la pratique d'intérêt national et de sécurité nationale est démontrée dans le cadre de documents officiels de l'État. Les influences des documents officiels suivants sont analysées d'un point de vue pratique: Le concept de politique étrangère de la République de Moldavie du 08.02.1995, La doctrine militaire de la République de Moldavie du 06.06.1995, Les concepts de sécurité nationale de la République de Moldavie du 05.05.1995 et du 22.05.1995. 2008, la Stratégie de sécurité nationale de la République de Moldavie du 15.07.2011, ainsi que le projet de la Stratégie de sécurité nationale de la République de Moldavie du 21.06.2016.

Mots-clés: société changeante, intérêt national, sécurité nationale, relation intérêt national-sécurité nationale, politique nationale, politique étrangère, politique de sécurité, République de Moldavie.

Realitățile actuale ale societății și statului în schimbare spre democrație, inclusiv ale Republicii Moldova, sunt determinate de diverși factori, diverse fenomene, procese, relații între care un rol-cheie revine relației interes național – securitate națională. Semnificația valorică a acesteia o deducem îndeosebi din caracterul ei complex, pluridimensional, capacitățile sale ponderale specifice, uneori chiar unice, în raport cu ale altor sinteze relaționale de natură socială a entităților umane. Pe o atare relație, de obicei, se ține evoluția societăților și statelor contemporane, cu ale lor comunități sociale, demografice, profesionale, etnice, teritoriale, confesionale etc. Mai mult, se ține evoluția raporturilor inter-comunități, inter-societăți, inter-state, iar de aici și evoluția cercetărilor fundamentale de ordin interdisciplinar, dar și special din domeniul științelor socioumane. De aceea, rolul epistemologic, paradigmatic, axiologic și praxiologic al tandemului interes național – securitate națională este unul cu valențe aparte în aria abordării relațiilor sociale *lato sensu*. Interesul național este considerat pe drept *mobilul, cauza prim* a acestor relații. Totodată, acest interes, în comun cu securitatea, în virtutea potențialului larg de extindere și pătrundere în lumea socialului, devine factorul-cheie al reformării câmpului sociouman în ansamblu, acea variabilă vitală a societății și statului care permite a cunoaște și evalua în ultimă instanță gradul de maturitate civică și sociopolitică, dar și capacitățile valorice creative, transformatoriale, continuatoare și modernizatoare ale purtătorilor și promotorilor săi instituțional-statali, sociali de masă, de partid, de grup, de lideri, individuali.

Pentru a valorifica caracterul și direcțiile evolutive ale relației interes național – securitate națională, vom analiza succint dimensiunile în parte ale conceptelor de interes național și securitate națională. Astfel, a percepe într-o manieră extinsă sensul și

destinația socială a interesului național e posibil atunci când îl abordăm în întreaga sa complexitate și *in medias res (în plină acțiune)*, în diversele sale ipostaze și nu doar ca factor *sui-generis*, adică strict particular. O atare abordare, la etapa actuală, o găsim mai rar în literatura de specialitate, deoarece definițiile sale de până acum au în cea mai mare parte o viză mai mult particulară: ca necesitate conștientizată a națiunii în auto-păstrare, dezvoltare și în asigurarea securității¹; ca interes al comunității naționale unită prin legături specifice și prin interacțiuni ale homogenității genetice și culturale²; ca instrument al politicii externe a statului în relațiile sale cu celelalte state în vederea asigurării securității naționale³; ca principiu al politicii externe și politicii de securitate care reglementează acțiunile diplomatice, militare și economice în scopul promovării binelui comun al societății⁴; ca totalitate complexă și neuniformă de însușiri obiective și subiective legate de factorul necesității, utilului, avantajului, scopului comunităților sociale sau al individului care influențează substanțial comportamentul și acțiunile lor social-semnificative⁵ etc.

Totuși, în baza unor factori situaționali (geografic, geopolitic, politic extern, politic intern, economic, istoric, demografic și social) se întreprind și demersuri definitorii mai largi, de natură plurivalentă, ale interesului național, inclusiv al Republicii Moldova:

¹ *Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий.* Москва: Знание России, 1993, p.51.

² *Политология. Энциклопедический словарь.* Москва, Изд-во Publishers, 1993, p.208

³ *Oxford. Dicționar de politică.* București: Univers enciclopedic, 2001, p.228.

⁴ SAVA I.N. *Teoria și practica securității. Suport de curs.* București, 2007, p.30-40.

⁵ SACA V. *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii.* Chișinău: CE USM, 2001, p.75.

- ca necesități vitale ale statului și societății axate pe consolidarea suveranității și independenței, asigurarea integrității teritoriale, prosperității economice, afirmarea statutului de neutralitate permanentă, respectarea drepturilor și libertăților omului, echității sociale, legalității și pluralismului politic⁶;

- ca focalizare în concepția interesului național a nivelului dezvoltării social-economice și sociopolitice a țării, a așezării geografice, tradițiilor național-istorice, obiectivelor și necesităților asigurării suveranității și securității⁷;

- ca cel mai complex proiect care poate fi realizat de către o țară, ca forță mobilizatoare de bază în acțiunile cetățeanului, societății și statului⁸;

- ca fenomen axat pe „garantarea și asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; dezvoltarea liberă a economiei, asigurarea bunăstării materiale și nivelului decent de viață; asigurarea existenței statului suveran, independent, unitar și indivizibil; edificarea statului de drept, promovarea democrației pluraliste și consolidarea societății civile; asigurarea securității naționale; refacerea spirituală, restabilirea conștiinței naționale și afirmarea vocației europene a poporului Republicii Moldova; integrarea europeană și euroatlantică”⁹;

- ca fenomen centrat pe „asigurarea caracterului suveran, independent, unitar și indivizibil al statului; asigurarea dezvoltării stabile și sustenabile a statului; integrarea europeană; reintegrarea teritorială; prosperitatea și bunăstarea cetățenilor; participarea la asigurarea securității internaționale”, dar și pe necesitatea de a se „ține cont de statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova”¹⁰.

În pofida unor deosebiri nonsubstanțiale, aceste și alte definiții ale interesului național, atât generale, de ansamblu, cât și relativ particulare, au evidente puncte conexe, chiar se completează una pe alta. Comun pentru majoritatea din ele este factorul necesității ca punct de reper al interesului național, dar și al altor tipuri de interese sociale și nonsociale. Anume necesitatea conștientizată, ca semnificație majoră a subiectivității valorice, transformă nevoile vitale ale societății și statului, dar și personalității în interes național. Doar că în procesul investigativ să nu supraapreciem factorul necesității, mai mult, să nu ne limităm la el și să nu devenim, în percepția lui K. Marx, sclavii necesității. În opinia noastră, sunt și alți factori importanți, conștientizarea cărora dă naștere interesului, inclusiv național, oferindu-i acestuia pondere și alimentându-l continuu și multivalent. În acest context, un rol deosebit revine avantajului, ca factor imanent al întregii mașinării de apariție și evoluție a interesului, inclusiv național, fapt ce nu permite a se acorda o atenție adecvată în câmpul cercetărilor actuale ale intereselor societății în schimbare. Avem în vedere avantajul reciproc al personalității, societății și statului, care pune

⁶ PÎNTEA Iu. *Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Moldovei*. În: Institutul de Politici Publice. Apărarea și Securitatea Națională a Moldovei. Anul 2001. Chișinău, 2001, p.28-29.

⁷ BURIAN A. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003, p.189.

⁸ BENIUC V. *Instrumente de realizare a interesului și securității naționale în contextul integrării europene (cazul Republicii Moldova)*. În: Consolidarea administrației publice în contextul edificării statului de drept în Republica Moldova. Materialele conf. șt. internaționale. Chișinău: AAP, 2007, p.116-117.

⁹ JUC V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și*

replieri geostrategice. Chișinău: Tipogr.- Sirius SRL, 2011, p.202.

¹⁰ *Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova*. În: https://particip.gov.md/public/documente/143/ro_34_46_ProiectulStrategieiSecuritatiiinternationale.PDF (accesat 23.07.2020), p.4-5.

în mișcare viața popoarelor, statelor, societăților în schimbare.

Or, cât de importantă ar fi abordarea generală, de ansamblu, a interesului național, sesizarea și evaluarea în profunzime (desigur, în limite consonante cu extinderea) a diferitelor sale repere specifice depinde, în ultimă instanță de anumiți indici particulari. Anume aceștia permit a pătrunde mai bine în adâncurile însușirilor calitative ale interesului național, iar de aici deja și în ariile lui specifice de manifestare, coexistență cu alte fenomene sociale și, desigur, de influența directă sau indirectă asupra lor, dar și de completare reciprocă. Unul din acești indici particulari și este, în viziunea noastră, securitatea națională, care în mod firesc derivă din problematica interesului național, din necesitățile, dar și din utilitățile și avantajul acestuia de a evolua continuu și a acumula capacități de funcționare viabilă, relativ liberă, întru binele comun al personalității, societății și statului.

În această ordine de idei, particularul (securitatea națională) consolidat vine să asigure condiții propice pentru manifestarea generalului (interesului național), să-i ofere acestuia necesarul de putere și durabilitate la capitolul funcționării și promovării, iar în cazuri extreme, de criză sistemică (în tranzițiile târâgănite în timp), și la capitolul redefinirii interesului. La rândul său, interesul național e considerat mobilul securității naționale, cauza determinantă și, totodată, modalitatea-cheie de actualizare a necesităților mandatului de securitate, de consolidare sau de reformare a acestuia în anumite limite geocronometrice (de spațiu și timp).

Desigur, interesul național și securitatea națională se impun drept fenomene aparte ale câmpului social, cu un grad de auto-suficiență relativă privind capacitățile de conținut și funcționale. Însă ambele fenomene se află într-o legătură dialectică, de întrepătrundere și completare, fie firească sau neobișnuită, prin

dimensiuni interacționiste ori deterministe, existând ca un întreg, iar uneori schimbându-se cu locurile. În acest context, securitatea națională, prin intermediul dimensiunilor respective, poate să se transforme din componentă particulară a relației interes – securitate în una generală. O atare transformare, de obicei, are loc atunci când securitatea națională acumulează elementele sale intrinsece în toate domeniile vieții sociale – economic, investițional, ecologic, social, politic, cultural, informațional, militar ș.a. În sens că interesul național depinde în ultimă instanță de cantitatea, calitatea și eficiența asigurării întregului sistem, întregii constelații a securității naționale. Astfel, securitatea națională *lato sensu* deja preia rolul de componentă general-determinativă față de interes, asigurându-i acestuia necesarul de condiții bazice și suprastructurale de existență. Adică, în funcție de anumite condiții și circumstanțe obiective și subiective, poziția, ponderea și rolul acestor două fenomene în societate sunt supuse unor stări dinamice diferite ca impact și efect. Evoluând, fenomenele respective acumulează necesarul de conținut prin modificări complexe și contradictorii între determinant și determinat, primar și secundar, general și particular, fapt urmărit mai mult sau mai puțin în orice societăți contemporane, inclusiv și îndeosebi în societățile în schimbare spre democrație. Fiindcă astfel de societăți în schimbare se află în perioada tranziției de la regimul totalitar/autoritar la regimul democratic, când se produc ciocniri/conflicte frecvente între valorile noi și vechi, între inovație și tradiție. Anume în astfel de condiții, odată cu proclamarea suveranității și independenței statului, are loc în mod expres formularea și constituirea interesului național, definirea priorităților strategice și mobilizarea eforturilor sociopolitice de realizare a lui, iar aceasta înseamnă că și a securității naționale ca obiect propriu-zis al interesului, dar și ca

condiție *sine qua non* de manifestare a acestuia.

Majoritatea abordărilor conceptuale ale interesului național, atât generale, cât și particulare, demonstrează că securitatea națională este variabila lui indispensabilă de funcționare și promovare. Securitatea ca necesitate, dar și ca utilitate și avantaj, deservește toate câmpurile interesului național: al suveranității și independenței statului, integrității lui teritoriale, al dezvoltării socio-economice și promovării reformelor, prosperității și bunăstării cetățenilor, al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și altor aspecte interne de interes, dar și al procesului de consolidare a capacității politicii interne ca suport al politicii externe. Adică, un nivel adecvat de securitate națională poate contribui, în ultimă instanță, la asigurarea unui rol la fel de adecvat al statului în aria securității regionale și internaționale.

Necesitatea examinării interesului național și securității naționale ca un întreg al societății în schimbare rezultă și din demersurile de conceptualizare a securității. Demersuri pentru a demonstra logica legăturilor complexe și complementare a noțiunilor de securitate și interes național în contextul riscurilor, pericolelor și amenințărilor actuale se regăsește în literatură de specialitate actuală. Acest adevăr este determinat nu doar din punct de vedere teoretic, ci și practic. De bună seamă, pe parcursul ultimului deceniu al sec. 20 – primelor două decenii ale sec. 21, în țările spațiului european, dar și ale altor regiuni ale mapamondului, s-au produs modificări sociopolitice radicale, condiționate mai întâi de căderea sistemului bipolar, apoi de tendințele de manifestare a unipolarității, iar în prezent și a multipolarității, fapt ce a impus pe primplan necesitatea căutării și identificării unor modele noi de comportament și conviețuire pașnică a națiunilor respective. Modele care să se înscrie a decvat în albia

sistemului actual al securității internaționale, dar și naționale, se reflectă în eforturile necesare de securitate ale națiunilor în vederea armonizării intereselor naționale.

Privite succesiv aceste trei decenii au marcat acumularea în țările spațiului postcomunist în schimbare (în așa-zisele noile democrații) a unor inovații devenite deja tradiții de corelare a securității ca fenomen și securizării ca model (alcătuit din actorii ce formulează probleme, obiectul ca tip de securitate și auditoriul ca participanți în procesul securității)¹¹ cu interesul național. Au fost elaborate și puse în uz concepții, strategii de securitate, în care sunt definite interesele naționale și strategiile de realizare și protejare a lor. De asemenea, sunt elaborate și implementate legi cu referire la securitatea statului.

În astfel de condiții a evoluat și teoria securității naționale în consonanță cu teoria interesului național. Aceasta a fost și este o evoluție contradictorie de la simplu la compus, de la abordări clasice, restrânse, în termeni militari și de apărare, la abordări moderne și postmoderne, utilitare, axate pe parametri și sectoare mai largi de analiză și evaluare a securității naționale. Atare mod de evoluție analitică a fost caracteristic și pentru interesul național.

Conform opiniei lui B. Buzan, câmpul actual de cuprindere și aprofundare a securității comunităților umane s-a lărgit și este afectat de „cinci sectoare principale: militar, politic, economic, societal și de mediu”¹², fapt ce a permis evaluarea sistemului de securitate națională în corespundere cu principalele amenințări și vulnerabilități provenite din sectoarele respective. Astfel de delimitare sectorială în cadrul fenomenului

¹¹ BUZAN B., WAEVER O. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.

¹² BUZAN B. *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Cartier, 2000, p.31.

securitate națională, adaptabilă și la condițiile societății în schimbare spre democrație, îl caracterizează pe acesta prin trei aspecte valorice:

a) legătura strânsă și nu izolarea între sectoarele nominalizate, cu lansarea de către fiecare din ele a unui punct specific prioritar în câmpul securității și a unui mod de ordonare a priorităților¹³;

b) securitatea națională, prin delimitarea respectivă, nu se reduce ca în trecut la activitatea de securitate a statului, ci întrunește posibilități de distribuire pe larg a competențelor de implementare a politicilor de securitate, cu implicarea de activități ale organismelor societății civile, unui efort conjugat de contribuții al tuturor comunităților din sectoarele nominalizate, tuturor cetățenilor țării;

c) delimitarea sectorială din cadrul securității naționale contribuie direct la diversificarea și modernizarea conexiunii acesteia cu interesul național. În ordinea respectivă de idei, e bine cunoscut argumentul atribuțiilor evidente a acestui interes față de toate cele cinci sectoare (și nu doar) ale securității, ca mobil de funcționare și modernizare a lor.

Abordările conceptuale ale interesului național și ale securității naționale vizează, după cum s-a menționat deja, relația interes național – securitate națională nu doar în plan teoretic, ci și practic. Dimensiunea practică a acestei relații are acumulată în cazul Republicii Moldova o anumită experiență, legată mai întâi de reglementarea legislativă a interesului și a problemelor securității. Astfel, procesul de fundamentare a securității

naționale și parțial a interesului național este reflectat într-o serie de documente oficiale de bază ale statului:

- Constituția Republicii Moldova (29 iulie 1994), ca act legislativ suprem în care se conțin norme juridice învestite cu o superioritate ce le fac a fi imperative în cadrul sistemului de drept. O viză directă asupra interesului național o au art. 1 (1), în care Republica Moldova este declarată stat suveran și independent, unitar și indivizibil; art. 4 – Drepturile și libertățile omului; art. 5 – Democrația și pluralismul politic; art. 10 – Unitatea poporului și dreptul la identitate, art. 11 – Republica Moldova, stat neutru.

- Concepția politicii externe a Republicii Moldova promulgată la 08.02.1995, în care sunt indicate prioritățile principale ale politicii externe, care să asigure edificarea statului de drept, apărarea interesului național și cooperarea între state.

- Doctrina Militară a Republicii Moldova din 06.06.1995, determinată de politica externă și politica internă, de neutralitatea permanentă proclamată constituțional, doctrină care poartă un caracter exclusiv defensiv și are la activ două priorități: politică și militară. Scopul principal al politicii militare este de a asigura securitatea militară a poporului și statului, de a preveni războaiele și conflictele armate prin mijloace de drept internațional.

- Concepția securității naționale a Republicii Moldova din 05.05.1995, în care drept factori-cheie ai securității sunt considerați: nepermiterea folosirii teritoriului țării pentru acțiuni agresive contra altor state, dar și dislocării pe acest teritoriu a trupelor străine; perceperea securității naționale ca o activitate a statului pe axa intern – extern; ca protecție a persoanei, societății și statului, a drepturilor și intereselor lor.

- Legea securității statului nr. 618 din 31.10.1995, ca parte integrantă a securității naționale, ce se referă la securitatea

¹³ VARZARI V. *Repere teoretico-metodologice de elaborare a politicilor publice în domeniul securității naționale: cazul Republicii Moldova*. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2016, p.16.

informațională a statului, la ordinea publică și la siguranța națională.

- Concepția securității naționale a Republicii Moldova, adoptată de Parlament prin Legea organică nr.112-XVI din 22.05.2008, în care se iau în considerație mai pe larg riscurile, amenințările, vulnerabilitățile la adresa securității naționale, se stabilesc obiectivele sistemului securității naționale, se identifică căile și mijloacele de asigurare a securității naționale.

- Strategia securității naționale a Republicii Moldova, adoptată la 15.07.2011, în care, printre direcțiile de activitate a statului în domeniul securității naționale o semnificație aparte revine asigurării intereselor naționale vitale ale țării. Aceste interese, evidențiate în mod special în Strategie, țin de asigurarea și apărarea suveranității, independenței, integrității teritoriale, frontierelor inalienabile ale statului, siguranței cetățenilor, de respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, de consolidarea democrației.

Luată în ansamblu, documentele enunțate au un rol practic relativ benefic în reglementarea legislativă a interesului național și securității naționale în condițiile Republicii Moldova, ele fiind lansate succesiv și parțial complementate pentru a asigura continuitatea, fie și relativă, a relației interes–securitate. Însă în documentele respective unele formulări, evaluări, prevederi de implementare a obiectivelor lasă mult de dorit, nu corespund pe deplin realităților, fapt confirmat și de alți cercetători^{14 15}. Mai mult ca atât, există și

discrepanțe între norma și fapta implementării. În acest sens, considerăm necesar a puncta unele elucidări ale situației controversate privind relația interes național–securitate națională din Republica Moldova.

În primul rând, interesul național și securitatea națională în condițiile Republicii Moldova nu însumă deocamdată în calitate de relație un tot întreg stabil, care să fie cu necesarul de auto-suficiență valorică, cu dimensiuni bazice și suprastructurale moderne și postmoderne suficient complementare, să evolueze în baza coeziunii naționale, formulei unității prin diversitate, îmbinării raționale a inovației și tradiției. Pe parcursul celor aproape trei decenii de independență a țării avem în fond o stare de dezbinare *lato sensu* în societate, considerată drept paradox al purtătorilor de interes național: dezbinarea elitei, dezbinarea liderilor, dezbinarea masei, a diferitor segmente sociale, demografice, teritoriale etc.¹⁶. Acest indiciu plurivalent al dezbinării se regăsește atât direct, cât și indirect în cadrul relației interes național–securitate națională, erodând-o din interior ca sens, ca scop și valoare.

În al doilea rând, dacă în țările cu democrații consolidate și cu capacități relativ înalte de dezvoltare și influență relația interes național – securitate națională corespunde calităților sale *sui-generis* de existență, întrunind *de facto* însușiri funcționale necesare, atunci în societățile în schimbare de tipul Republicii Moldova constatăm realități ale unei relații respective în devenire, cu multiple impedimente și abateri în acumularea necesarului de capacități funcționale. O atare relație evoluează aici prin turbulență,

¹⁴ JUC V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice*. Chișinău: „Tipogr.- Sirius” SRL, 2011, p.199-201.

¹⁵ VARZARI V. *Repere teoretico-metodologice de elaborare a politicilor publice în domeniul securității naționale: cazul Republicii Moldova*. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2016, p.17-25.

¹⁶ SACA V. *Probleme de impact ale politicii externe asupra procesului de consolidare și promovare a interesului național al Republicii Moldova*. În: *Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială*, nr.2 (106), aprilie-iunie 2020, Chișinău: AAP, 2020, p.90.

deformări ale dihotomiei ascensiune/declin. Însă, indiferent de condiții, favorabile sau nefavorabile, această relație necesită a fi examinată și evaluată prin cele două prisme ale politicii – internă și externă. Doar într-o unitate organică, ambele politici pot să demonstreze un potențial necesar de promovare a interesului național și a gradului de securitate națională, fapt ce corespunde cu enunțul marelui diplomat, om politic și savant român Nicolae Titulescu: „Dați-mi o politică internă bună și vă voi da o politică externă deopotrivă”.

În al treilea rând, relația interes național – securitate națională a evoluat și în funcție de extinderea Uniunii Europene spre est, adică de procesul de europenizare a vecinătății estice. Un rol deosebit în acest sens revine participării țării noastre în cel mai ambițios proiect est-european –Parteneriatul Estic (PaE), lansat de Uniunea Europeană în 2009, dar și parafării, semnării, ratificării, iar în prezent și supus implementării Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb Republica Moldova – Uniunea Europeană, precum și introducerii regimului liberalizat de vize pentru cetățenii țării noastre. Aceste evenimente contribuie într-o oarecare măsură la regândirea și transformarea capacităților funcționale a relației interes național – securitate națională, regăsindu-se mai mult sau mai puțin în câmpurile acesteia: politic, identitar, informațional, economic, social, de mediu etc. Însă transformarea ca atare are în cazul nostru, ca și a altor țări cu opțiuni de euro-asociere și euro-integrare, nu numai avantaje, ci și riscuri, chiar la începuturi și dezavantaje, fapt confirmat de experiența unor state din spațiul est-european.

În al patrulea rând, Republica Moldova, ca stat în schimbare spre democrație, dispune de o experiență nefastă de aproape trei decenii – el continuă să fie dezintegrat teritorial ca urmare a târăgării procesului de soluționare a conflictului transnistrean, înghețării acestuia.

Formatul „5+2”, cu implicarea arbitrilor internaționali, la care am aspirat în vederea soluționării conflictului, deocamdată nu s-a soldat cu progrese substanțiale (excepție unele începuturi de dezgheț economic, social, educațional, general-uman). În acest context, relația interes național – securitate națională continuă să fie dominată de interesul geopolitic al Rusiei în regiune, țară care deși *de jure* recunoaște integritatea teritorială a Republicii Moldova, *de facto* contribuie la acumularea și afirmarea atributelor statale ale regimului secesionist transnistrean. Anume interesul Federației Ruse de a-și păstra pe parcurs contingentul militar în raioanele din stânga Nistului, de a târăgăna prin diverse motive evacuarea lui, de a susține politic, economic, militar și moral dezvoltarea regimului secesionist de aici, dezvoltarea structurilor sale paramilitare ilegale de forță, știrbesc din valoarea relației respective.

În al cincilea rând, problemele ce apar în cadrul relației interes național – securitate națională sunt în mare parte rezultanta deficitului de relații partenoriale între purtătorii, exponenții interesului național, de dialog și, respectiv, de consens actualizat între stat și societatea civilă, guvernare și opoziție, componentele guvernărilor de coaliție. În acest sens, unele inițiative din partea statului de a colabora pe parcurs cu societatea civilă în bază de parteneriat n-au avut ponderea așteptată, reducându-se mai mult la declarații. Totodată, nici societatea civilă nu are destule capacități (cunoștințe, dar mai ales deprinderi și abilități) de a influența statul în măsura în care acesta să devină partener real în relații. Iar relația guvernare – opoziție de până acum, în cei aproape treizeci de ani de independență, s-a dovedit a fi una preponderent conflictuală, cu urmări negative pentru interesul național al țării și pentru securitatea ei. Principial e faptul că tensionarea relațiilor între aceste două forțe și, în sfârșit, desfășurarea lor în formă de conflict e generată din ambele părți

– a reprezentanților puterii și a celor din opoziție. Totodată, Republica Moldova are acumulată încă un tip de experiență nefastă – cea a conflictului aproape în permanență între componentele guvernărilor de coaliție. E îngrijorător faptul că nici una din astfel de guvernări, gen moldovenesc, de la cea dintâi din 1998-2000, la celelalte din 2009 încoace, nu și-a realizat până la sfârșit mandatul, cauza fiind interesul îngust, tendința de dominare ca liderism asupra partenerilor de coaliție. Deci, pe parcurs, un interes îngust al unei componente a coaliției se suprapune cu interesul național care a dat naștere acesteia, dominându-l și nivelându-l întra-atât încât pune în pericol destinația coaliției, o destramă ca entitate. Astfel, a asocia în condițiile Republicii Moldova interesul național cu consensul, după cum e și firesc să fie, a devenit destul de problematic, fiindcă nici actorii puterii, nici acei din opoziție, nici alte forțe sociale, nu sunt dispuse de la sine, ca mentalitate și comportament, și nu au capacități reale să întreprindă măsuri concrete pro-consens. Toți aceștia n-au însușit până acum cultura consensului, dar nici pe cea a conflictului în coaliție, în societate întru promovarea reală, continuă a relației interes național – securitate națională.

În al șaselea rând, o influență cu aspecte problematice asupra interesului național și securității naționale a țării noastre o are instabilitatea politicii externe privind alegerea și promovarea anumitor vectori – spre vest, spre est sau concomitent în ambele direcții. Până la moment, o atare politică vectorială a fost una dominată în ultimă instanță de orientări conjuncturale și nu generată din interior, de adevăratele nevoi și necesități ale țării. Anume factorul conjunctural a determinat unele guvernări (cele două ale Partidului Comuniștilor) să aleagă și să promoveze așa-numita politică plurivectorială între est și vest, iar pe alte guvernări – o politică univectorială (cei de dreapta și centru

– guvernările liberal-democrate, a Partidului Democrat, componenta ACUM din coaliția PSRM–ACUM preponderent spre vest, iar cei de stânga – componenta PSRM din coalițiile PSRM–ACUM și PSRM–PDM preponderent spre est). În această ordine de idei, paradoxurile principale ale politicii vectoriale în raport cu relația interes național – securitate țin de următoarele momente:

- schimbarea bruscă a vectorilor, spre est sau spre vest, în perioada guvernării comuniste, condiționată în special de interese înguste și tendințe, orientări populiste. O atare politică destabiliza și devaloriza interesul național ca factor în sine a societății și statului în schimbare în fața altor state, organismelor internaționale;

- standarde duble la nivel de mentalitate și comportament în promovarea politicii vectoriale, actualmente demonstrate în special de șeful statului I. Dodon prin unele declarații ale sale, uneori neașteptate, cu orientări spre vest, în perioada guvernărilor de coaliție PSRM–ACUM și PSRM–PDM, dar cu un comportament evident proestic, demonstrat prin vizitele sale aproape săptămânale în capitala Federației Ruse. În albia standardelor duble se înscriu și declarațiile și comportamentul paradoxal al unor lideri ai blocului ACUM în scurta perioadă a guvernării de coaliție PSRM–ACUM, când prin mesajele lor diametral opuse la București și Moscova, dar și în unele structuri europene devalorizau însăși componenta lor proprie în actul de guvernare, dar și orientarea blocului ACUM spre vectorul european;

- deficitul de legătură adecvată între politicile internă și externă a statului care să corespundă necesităților unui interes național cu capacități funcționale stabile, și unui vector de orientare stabil. Drept exemple servesc: supunerea arbitrară de către majoritatea guvernărilor de până acum a interesului național conjuncturilor externe, fără a avea o acoperire favorabilă internă de sorginte

economică, socială, politică, informațională etc.; lipsa de capacități în promovarea unei politici interne raționale, echilibrate, ce provoacă inconsecvență în politica externă, dominarea în cadrul acesteia a elementului reactiv, situație care conservă pasivitate și târăgănare de eforturi în promovarea interesului național. În acest sens, acel spirit activ prezent în politica externă în special, în perioada dialogului și negocierilor cu actorii UE privind Acordul de Asocierie și Acordul de Liber Schimb, nu avea suportul necesar în cea internă, aceasta fiind monopolizată de factorul puterii, fără antrenarea adecvată a societății civile. Astfel de activism limitat a și generat în cadrul elitei și al maselor unele invenții de tipul „Republica Moldova – țară de succes” sau „Uniunea Europeană a ajuns în Republica Moldova, în curând Republica Moldova va ajunge în UE”;

- raportul dintre vectorii de orientare a țării, politicile internă și externă de promovare a lor și relația interes național – securitate națională alcătuiește, în cazul Republicii Moldova, un paradox complex, cu o viză la fel de complexă și contradictorie asupra statutului de neutralitate permanentă a țării, declarat în art. 11 al Constituției Republicii Moldova. Caracterul complex al acestui paradox ține de faptul că nici politica internă, nici cea externă, orientate prin necesități atât spre vectorul vestic, cât și cel estic, și care promovează interesul național și securitatea națională a țării, nu au capacitățile necesare de realizare a statutului respectiv. În comparație cu țările europene cu statut real de neutralitate permanentă (Elveția, Austria, Finlanda, Suedia, Irlanda), Republica Moldova deocamdată nu face față cerințelor unui astfel de statut nici la capitolul respectării, nici recunoașterii, nici credibilității, nici viabilității și nici consolidării pozițiilor statului ca rezultat al promovării lui. Pentru țara noastră, statutul ei de neutralitate permanentă rămâne a fi mai mult la nivel declarativ, fără a avea

substanța valorică necesară nici din interior (de natură economică, socială, politică etc.), nici din exterior (ca atitudine din partea altor state). O atare situație paradoxală demonstrează capacități reale scăzute de extindere și impact al interesului național și al securității naționale a țării asupra fenomenului neutralității permanente.

În al șaptelea rând, deși corelațiile între interesul național și securitatea națională au la activ un suport legislativ și conceptual care permite a identifica specificul evoluției lor în condițiile societății moldovenești în schimbare și statului Republica Moldova, acest suport este întrucâtva limitat ca viziune, ca sinteză a părților sale constituente, ca continuitate valorică și, ce e deosebit de important, ca mecanism de aplicare a lui. În calitate de limitări și neajunsuri ale suportului respectiv pot fi considerate:

1. Punctele definiției relativ slabe, chiar deficitare ale interesului național și ale securității naționale în documentele oficiale din anii 90 și din primul deceniu al sec. 21, îndeosebi în Concepția politicii externe din 08.02.1995 și în Concepțiile securității naționale din 05.05.1995 și 22.05.2008. Interesul național în aceste documente nu este definit clar, el având mai mult caracter etatist, axat prioritar pe variabila sa politică. În cadrul documentelor statale, o definiție a interesului și securității cu un conținut mai adecvat realităților o găsim doar începând cu Strategia securității naționale din 15.07.2011.

2. Examinarea restrânsă, chiar limitată, în primele documente statale a interesului și securității din punctul de vedere al amenințărilor și vulnerabilităților, accentul fiind pus pe pericole tradiționale la adresa statului, pe componenta politică-militară a securității. Un volum mai larg de amenințări, vulnerabilități și riscuri (dependență economică, criză energetică, social-identitară, degradare a mediului ambiant ș.a.) e prezent

începând la fel cu Strategia securității naționale din 15.07.2011.

3. Deficitul în aceste documente a unui mecanism eficient și a unei metodologii concret adaptate la condițiile noastre tranzitorii de corelare a interesului național și securității naționale în contextul noilor amenințări, vulnerabilități și riscuri, al unei ierarhizări stricte a acestora.

4. Deficitul corelării în documentele respective a relației interes național–securitate națională a Republicii Moldova cu fenomenul securității regionale și securității internaționale.

În *concluzie*, menționăm că unele măsuri complexe ale politicii interne și externe au contribuit real la evoluția interesului național și securității naționale a societății și statului în schimbare spre democrație, fapt confirmat de experiența, fie și modestă, contradictorie a Republicii Moldova, acumulată pe parcursul celor aproape trei decenii de independență. Ca țară relativ mică care dispune de capacități și resurse oarecum reduse de consolidare și modernizare a relației interes național – securitate națională, Republica Moldova a reușit, totuși, să demonstreze o deschidere reală a sa pentru țările lumii, să-și creeze, iar în cazuri extreme să-și reconstruiască imaginea sa pozitivă și, ce e deosebit de important, să înregistreze, în pofida problemelor interne cu care se confruntă țara (deficit de coeziune socială *lato sensu*, grad înalt al corupției, furtul miliardului ș.a.), o creștere a credibilității sale din partea țărilor Uniunii Europene, să ocupe un loc al său pe agenda UE nu numai în interesul cetățenilor moldoveni, ci și al țărilor UE. Acest adevăr este confirmat de participarea activă a țării noastre în proiectul Parteneriatul Estic (PaE), de semnarea, ratificarea și acțiunile actuale complexe de implementare a Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb Republica Moldova – Uniunea Europeană, dar și de introducerea regimului liberalizat de vize

pentru cetățenii țării noastre, precum și de intenția oficialilor UE de a susține în continuare, prin ambiții comune eforturile concrete ale Republicii Moldova în întărirea democrației, drepturilor omului și libertăților fundamentale, în europenizarea din interior a țării.

Însă reușitele modeste pro-interes național și pro-securitate națională nu ne permit deocamdată să urmărim o stabilitate structurală a întregii relații interes – securitate, o tendință reală de optimizare a raportului dintre elementele de interes și de securitate, și anume între poziția exponenților și purtătorilor de interes și de securitate (statului, societății civile) în interior și exterior, conștientizarea acestei poziții și comportamentul propriu-zis al lor. Acești exponenți, prin manifestările lor preponderent tensionate unul față de altul nu dispun de capacitățile necesare de a oferi relației respective, prin prisma consensului actualizat, necesarul de substanță valorică modernă și postmodernă. În acest sens, elita politică, liderii politici, forțele de guvernământ, de opoziție trebuie să însușească adecvat lecția consensului, a formulei „unitate prin diversitate”, necesară de a fi aplicată în procesul de promovare a relației interes național – securitate națională. Pentru a oferi sens real acestei formule, consensului actualizat, interesul național și securitatea națională a Republicii Moldova trebuie în permanență să fie alimentate cu substanță europeană din interior, asigurate cu mecanisme și metodologii eficiente de dezvoltare și promovare în condițiile diversității europene.

Un rol aparte în modernizarea și post-modernizarea relației interes național – securitate națională revine noii redacții a Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, adoptată de către Consiliul Suprem de Securitate, cu titlu de proiect, la 21.06.2016. Compartimentele acestui proiect reflectă o îmbinare reușită a tradiției și inovației în abordarea în parte a valorilor

naționale, intereselor naționale și securității naționale în contextul funcționării diferitor sfere și domenii ale activității statului și societății. Totodată, se ține cont de necesitatea reevaluării și ierarhizării amenințărilor și riscurilor actuale la adresa securității naționale a țării, la determinarea de măsuri adecvate diminuării vulnerabilității statului Republica Moldova față de ele. Drept concluzie sintetică

ce rezultă din proiectul respectiv pentru reprezentării comunității științelor politice din țară este, în opinia noastră, oportunitatea de elaborare și punere în uz a unei concepții speciale privind relația interes național – securitate națională, care să delimiteze ca un tot întreg aspectele conceptuale, structurale, tipologice, funcționale ale acestei relații.

BIBLIOGRAFIE:

1. BENIUC, V. *Instrumente de realizare a interesului și securității naționale în contextul integrării europene (cazul Republicii Moldova)*. În: Consolidarea administrației publice în contextul edificării statului de drept în Republica Moldova. Materialele conf. șt. internaționale. Chișinău: AAP, 2007.
2. BURIAN, A. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003.
3. BUZAN B. *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Cartier, 2000.
4. BUZAN, B., WAEVER, O. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.
5. JUC, V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice*. Chișinău: „Tipogr.- Sirius” SRL, 2011.
6. *Oxford. Dicționar de politică*. București: Univers enciclopedic, 2001.
7. PÎNTEA, Iu. *Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Moldovei*. În: Institutul de Politici Publice. Apărarea și Securitatea Națională a Moldovei. Anul 2001. Chișinău, 2001.
8. *Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova*. În: https://particip.gov.md/public/documente/143/ro_3446_ProiectulStrategieiSecuritatiiinternationale.PDF (accesat 23.07.2020).
9. SACA, V. *Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: CE USM, 2001.
10. SACA, V. *Probleme de impact al politicii externe asupra procesului de consolidare și promovare a interesului național al Republicii Moldova*. În: Administrarea Publică. Revistă metodic-științifică trimestrială, nr.2 (106), aprilie-iunie 2020, Chișinău: AAP, 2020.
11. SAVA, I. N. *Teoria și practica securității. Suport de curs*. București, 2007.
12. VARZARI, V. *Repere teoretico-metodologice de elaborare a politicilor publice în domeniul securității naționale: cazul Republicii Moldova*. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2016.
13. *Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий*. Москва: „Знание России”, 1993.
14. *Политология. Энциклопедический словарь*. Москва, Изд-во Publishers, 1993.
15. ред. БЕНЮК, В.А., КВИЛИНKOVA, Е.Н. *Национальные интересы Республики Молдова в дискурсе исторических и современных вызовов (к 70-летию юбилею В.А. Саковича – дипломата, ученого, профессора)*. Кишинев, 2019.

15.04.2020